

הרב יצחק גינזבורג, "טובה ראייתה" (מתוך יין משמח כרך ב)

כאשר טענה מרים כנגד פרישת משה מהאשה גער בה ה', בהסבירו לה את מעלת נבואת משה על שאר הנביאים: "... אם יהיה נביאכם הוי' במרָאָה אליו אתודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו במרָאָה ולא בחידת ותמנת הוי' יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה"¹. ה"מרָאָה", בה מתגלה ה' לכל הנביאים, היא "אספקלריא דלא נהרא" (אספקלריא שאינה מאירה), ואילו ה"מרָאָה", בו מתגלה ה' אל משה, הוא "אספקלריא דנהרא" (אספקלריא המאירה)². בקבלה הראשונה³ מבואר כי שתי הבחינות מכוונות כנגד תפארת ומלכות – זכר ("מרָאָה", לשון זכר) ונקבה ("מרָאָה", לשון נקבה).

לפי זה מובן מדוע כה חשוב לאשה כי אישה יתן בה את עיניו (עד שהמבט האוהב נכלל במצות עונה)⁴. האשה חשה כי אם אין מביטים בה "לית לה מגרמה כלום"⁵, כפי שכאשר אין מי שמתבונן במרָאָה לא נשקף בה מאומה, ויפיה תלוי במבטי בעלה (ועל פי הידוע כי האשה היא בסוד ה"מציאות"⁶, הרי שהשפעת המבט עליה הוא כמפורסם היום במדע שההסתכלות משפיעה על תנועת החלקיקים המרכיבים את המציאות, ואכמ"ל). לעומתה, האיש חש כי הוא "מרָאָה" בפני עצמו, ללא תלות במסתכלים בו – הוא מרוכז בהבטה, שמחד קולטת מראות חרשים ומאידך משפיעה החוזה השפעה ברוכה (בסוד "טוב עין הוא יברך"⁷, הנדרש בפרט על משה רבינו⁸) – ולכן אין לו חשיבות בהתקשטות ובמשיכת מבט עינים (ואף אסור לו להביט במרָאָה כדי להתיפות, משום "לא ילבש גבר שמלת אשה"⁹, ויש לדרוש כי אסור לו להביט במרָאָה כי עליו להביט באשתו – המרָאָה האמיתית שלו).

בסוד הניקוד, הסגול (שב"מרָאָה") מכוון כנגד ספירת החסד, בסוד ההשפעה של "זכר חסדו"¹⁰. לעומת זאת, הקמץ (שב"מרָאָה") מכוון כנגד ספירת הכתר, בסוד "כתר עליון איהו כתר מלכות"¹¹ האמור באשה. ניקוד זה מלמד כי אכן גנוז באשה כל טוב, אך הוא יכול לצאת מקמיצתו-העלמו רק מכח המבט המתבונן בה. בעומק, ניקוד הכתר מלמד כי יש ב"אספקלריא דלא נהרא" גם מעלה ביחס ל"אספקלריא דנהרא", כמבואר בחסידות¹² שגם מה שאיננו נראה במבט ישיר (משום שהוא מאחורי-מעל המתבונן) יכול להתגלות לעין באור החוזר של המרָאָה – הכתר העליון מתגלה דווקא ב"אספקלריא דלא נהרא".

ועוד, מבואר¹³ כי בכגדי הכהן הגדול ארבעת בגדי הלבן (המשותפים לו ולכהן הדיוט) הם בבחינת "אספקלריא דנהרא", ואילו בכגדי הזהב (בהם מעלתו המיוחדת) הם בבחינת "אספקלריא דלא נהרא" על כל יתרונותיה (שעל כן דווקא בכגדים אלו משתבח הכהן הגדול). בכגדי הזהב של הכהן הגדול הם בגדי ותכשיטי נשים – כמפורש¹⁴ ביחס לאפור, וכפשוט ביחס לחשן, לאבני המילואים, למעיל הפעמונים והרמונים ולציץ הזהב שעל המצח¹⁵. לפי

1. במדבר יב, ו-ח.
2. יבמות מט, ב. ראה רש"י לבמדבר יב, ו (עפ"י תנחומא צו יג). ראה תו"א מקץ לג, א.
3. פרדס רימונים שער כג פ"ב ערך אספקלריא.
4. כפי שנתבאר בתורה הקודמת – "נותן עיניו בה".
5. זהר ח"א קפא, א – ובכ"ד.
6. ראה הקדמת שכינה ביניהם סוף סעיף ג (ושם הערה סט).
7. משלי כב, ט (וראה סוטה לח, ב).
8. נדרים לח, א.
9. דברים כב, ה. וראה שו"ע יו"ד סימן קנו סעיף ב.
10. תהלים צח, ג.
11. "פתח אליהו" – הקדמת תקו"ז.
12. תו"א מקץ לג, א.
13. ד"ה "ולבני אהרן" תרל"ב (סה"מ תרל"ב עמ' עז ואילך), וש"נ.
14. רש"י לשמות כח, ו (ובכ"ד).
15. ציץ הוא טוטפת, המנויה בין תכשיטי הנשים בשבת פ"ו מ"א.

זה, טעם לשבח יש בתכשיטי האשה, המהותיים לה כל כך, עד שאמרו חז"ל "אין אשה אלא לתכשיטי אשה"¹⁶ (וסודות עמוקים טמונים ב-כד קישוטי כלה, כנודע). תכשיטי הזהב והאבנים הטובות, הנועדים למשוך את הבעל לתת את עיניו באשתו, נועדים למשוך את עיניו אל ה"מראָה" – להזכיר לו את יתרונותיה ולחשוף את מה שניתן לגלות דווקא ב"אספקלריא דלא נהרא".

והנה, יש לומר כי פנימיות טענת מרים על משה היתה לא רק על כך שפרש מאשתו, אלא בעיקר על כך שחדל מלהביט בה. משה, שזכה ל"אספקלריא דנהרא", שוב לא רצה להביט ב"אספקלריא דלא נהרא" – הוא הקדיש את כל מבטיו רק ל"תמנת הוי' יביט", באופן ישיר, ולא ראה רשות לעצמו להביט בשום דבר אחר. אכן, יש לומר כי כדאית היתה למרים הצרעת לכבוד בנות ישראל, ובמסירות נפשה היא הצליחה לפעול את הסבת מבטו של משה אל אשתו. שהרי, בחסידות¹⁷ בא הפירוש כי "תמנת הוי' יביט" היינו שמשה מתבונן במציאות במבט אלקי – לנגד עיניו נפרשת המציאות כפי שהיא בעיני ה', ב"תמנת הוי'". יש לומר כי שינוי הפירוש בא בעקבות הבקורת של מרים – היא זו שהצליחה להסב את תשומת לבו של משה למעלת ה"אספקלריא דלא נהרא", שכאשר מביט בה משה במבטו של ה' מתגלים לעיניו פני ה' עצמו כמביט במציאות (כי הרי המסתכל במראָה מנקודת המבט של ה', כביכול, רואה את ה' משתקף מולו – כמובן). בכך זכה משה למה שלא השיג ב"אספקלריא דנהרא", בה ניתן להגיע רק ל"וראית את אחרי ופני לא יראו"¹⁸.

פעולה זו של מרים, שגרמה למשה לשוב ולהביט באשתו, היא הכנה לקראת גלגולו כ"גואל אחרון"¹⁹, בו שוב לא יזדקק משה לפרוש מן האשה²⁰. ואכן, מתנתה של מרים לישראל – בארה של מרים – נגנזה ב"ימה של טבריה"²¹, אשר "משם עתידין להגאל"²² בב"א. על טבריה דרשו חז"ל²³ כי "טובה ראייתה" – מרים 'מחנכת' את כל הגברים כי טוב וראוי להם להביט בנשותיהם באהבה. בקבלה מפורש כי העיר טבריה (ובפרט "ימה של טבריה") מכוונת כנגד ספירת ההוד – מקומה של האשה, בה נאמר "איהי בהוד"²⁴. "טובה ראייתה" כי המבט בה מחזיר הו, אור-חוזר העולה מעלה ממקורו. מבטו האוהב של האיש באשתו, המיפה אותה וגורם לכך ש"חן אשה על בעלה"²⁵, עתיד להחזיר לו "אור [חוזר] כי טוב"²⁶ שהיה נעלם וגנוז בעל-מודע שלו.

16. כתובות נט, ב.
17. חנה אריאל שלח, ובכ"ד בכתבי מוהרי"א מהומיל זצ"ל.
18. שמות לג, כג (וראה יבמות מט, ב).
19. ראה שמות רבה ד, ב ובכ"ד (וראה בתורת חיים שמות צה, א ו-צח, א כי אדהאמ"צ מפרש כי "תמנת הוי' יביט" היא מדרגת משיח דווקא, שלמעלה ממדרגת משה רבינו).
20. ראה בספר בעתה אחישנה עמ' רלט הערה לו ובמקורות שזכרו שם.
21. קהלת רבה ה, י ובכ"ד.
22. עפ"י ר"ה לא, ב.
23. מגילה ו, א.
24. ע"ח שי"ט פ"ט (מ"ב) – ובכ"ד, בשם הזהר.
25. סוטה מז, א.
26. בראשית א, ד.